

Rengin Psikolojik Etkileri

Gonca ERİM*

ÖZET

Renklerin insan ruhu üzerindeki etkileri ve bizi duygusal olarak etkilediği evrensel olarak kabul edilmiş ve bilimsel olarak kanıtlanmıştır.

Bu etkiler toplumdan topluma, kültürden kültüre ve kişilik yapılarına göre değişiklikler gösterir. Fakat, toplumlara göre genellemeler yapmak tabii ki mümkündür. Halılarda, kilimlerde, çoraplarda, kıyafetlerde, çinilerde, yazmalarda, el yazmalarında, mimaride insanların renk anlayışlarını ve yaşadıkları dönemlerde rengin onlar için hangi duyguları sembolize ettiğini görebiliriz.

Sanatçı, sanatını icra ederken bilgilerini, gözlemlerini, deneyimlerini, düşüncelerini, dünya ile ilişkilerini kullanır. Bütün bunları ifade edebilmesi için sanatçıya gerekli olan araçlardan biri de renktir. Bu yüzden renk, resim sanatının vazgeçilmez unsurlarından kabul edilir.

Anahtar Sözcükler: Renk, Psikoloji, Algı, Resim, Sanat, Sanatçı

ABSTRACT

Psychological Effects Of Color

It is scientifically proved and accepted world-wide that colors have effects upon the human soul and that colors effect us psychologically.

These effects show differences from society to society, culture to culture, and change according to individual personalities. However it is possible to make generalizations according to societies. One can see that, carpets, woven mats, socks, clothes, tiles, scarves, hand-written manuscripts, and architecture display peoples understanding of color and that they reflect the colors symbolizing the emotions of the people living in that period.

* Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim – İş Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi.

The artist while creating his work of art uses his knowledge, observations, experience, thoughts, and worldly affairs. Color is one of the means which the artist uses in order to be able to express all of this. This is the reason why color is accepted as one of the essential elements of art.

Key Words: Color, Psychological Effects, Perception, Painting, Art, Artist.

Renklerin insan ruhu üzerindeki etkileri kesinlikle inkar edilemez. Pembe veya kara dünya tabirleri insanın ruh haline göre tanımlanmaktadır. Hatta renklerle bazı hastalıkların tedavisinin yapıldığı bilinmektedir.

Renklerin bizi duygusal olarak etkilediği evrensel olarak kabul edilmiştir. Parlak kırmızılar, turuncular ve sarılar bizi kışkırtmaya eğilimliyken maviler ve yeşiller sıklıkla bizim daha sakin hissetmemize sebep olur. Renkler bu nedenle duyguları ifade etmek ve hatta onları açığa çıkarmak için kullanılabilir.

Bizler ateşin renkleri (kırmızı, sarı, turuncu) ile arkadaşlık ederiz. Bu dikkat çekici bir konu başlığı değildir. Fizyolojik araştırmalar, kırmızı ışık altında, kan basıncımızın arttığına, daha fazla soluduğumuza, gerçekten vücut ısımızı hafifçe arttıran adrenalinin daha fazla salındığına işaret etmektedir. Sarılar ve turuncular kuvvetli kırmızılarının olduğu kadar sıcak olmamasına rağmen benzer bir etkiye sahiptir.

Rengin psikolojik etkilerini fark eden hastane yetkilileri morali bozuk hastalar için, dekorasyonlarında kırmızı, pembe ve turuncu kullanımına yönelmişler, aşırı heyecanlı olan hastaları da mavi ve yeşilin tonları ile yatıştırılmaya denemişlerdir. "Renklerle bazı hastalıklar tedavi edildiği gibi bazı memleketlerde renk işkencelerinin yapılmakta olduğu duyulmuş hadiselerdendir."¹

Kırmızı, dikkat çekici, dinamik ve tahrik edici bir renktir. Ateş unsurudur, adrenalin salgısını artırır, sınırları uyarır, kan dolaşımını hızlandırır. Tedavi amaçlı kullanıldığında dikkatli olunmalıdır. Kırmızı aynı zamanda aşkın rengidir ve neşe, samimiyet, hoşlanma hissi uyandırır.

Turuncu, dinamik bir renk olup, sıcaklığı, hareketi ve yaşama kudretini anlatır. Duyguları canlandırır ve genellikle mutluluk ve neşe verir. İnsanlar üzerinde adale kramplarını ve spazmlarını giderici etkisi vardır.

Sarı, aydınlık bir renktir, parlak, sempati ve neşe verir. Melankoli ve karamsarlık hallerinden kurtarır; akıl ve mantığın rengidir. Sarı, kasların içinde enerji oluşumuna sebep olur, yeteri kadar kullanıldığında sindirim sistemi üzerinde olumlu etkisi vardır. Sarı aynı zamanda deri için faydalıdır ve parazitlerden kurtarır.

¹ Ercüment Kalmık., *Renklerin Armoni Sistemleri*, s.38.

Yeşil, insanın tabiat özlemini giderir. Kişiyi gençleştiren, serin ve taze bir etkisi vardır. Fiziki yorgunluğu giderir. Yeşil, tıpkı bir antiseptik gibidir, insanı dinlendirir, hastalık, yorgunluk ve umutsuzluk duygularından uzaklaştırır.

Mavi, soğuk, sakin, berrak bir renktir. İnsanlarda, düşünme, karar verme ve yaratıcı fikirlerin doğmasına sebep verir. Çivit mavisi soğukkanlılık kazandırır. Mor, elde edilmesi zor ve pahalı bir renk olmasından dolayı, tarihte sadece asillerin kullandığı ve asil olarak tabir edilen bir renktir. Kimilerince asaleti, kimilerince keder ve hüznün ifade eder. Mor, cinnnet durumlarında iyi ve sakinleştiricidir.

Nötr renklerden; beyaz, saflık, doğruluk ve temizliği; siyah, ağırlık, ciddiyet, keder, ölüm ve korkuyu; gri, ağırbaşlılık ve olgunluğu ifade eder.

Halkın Renk Yoluyla Algılaması

“Renk hayatımızda büyük rol oynar. Doğa, aralıksız olarak bize farklı renk dereceleri sunmaktadır. Açık mavi bir gök moralimizi yükseltibilir ve koyu bulutlarla kaplı bir gök keyfimizi kaçırıp, keder duymamıza neden olabilir. Güneş ışığı çoğumuza sevinç verir; yılın her mevsimi değişik renklere sahiptir.”² Her rengin tüm insanlar üzerindeki etkisinin aynı olması beklenemez. Bu etkiler toplumdan topluma, kültürden kültüre ve kişilik yapılarına göre değişiklikler gösterir. Fakat, toplumlara göre genellemeler yapmak tabii ki mümkündür.

Bazı dinlerde renkler etkilerine göre sembolleşmiştir. Örneğin, sarı renk Çinliler ve aynı zamanda hıristiyanlar tarafından kutsal sayılmaktadır. İslamiyet’in rengi ise yeşil olarak bilinir.

“Osmanlı tarihini incelediğimizde Lale Devri’nin rengi insanı rahatlatan, psikolojik huzura yaklaştıran yeşil ve mavinin tonlarında toplanır. Kanuni Sultan Süleyman devrinin renk uyumları incelendiğinde insanı harekete iten kırmızı gibi aktif renklerin hakimiyeti görülür.”³ Lale devrinde insanlar barış ve eğlenceyi yeğlerken Kanuni Sultan Süleyman Devrinde fetih yapma isteği her iki dönemin renk tercihlerinde açıkça görülmektedir.

“Çok eski zamanlardan kalma el yazmaları, Hindistan, Çin, Mısır’daki şifacı rahiplerin, insanın yedi katlı doğası ve güneş tayfının yedili bölünmesi arasındaki bağlantıyı temel almış kendi içinde bir bütünlüğü olan bir renk bilimi sistemleri olduğunu göstermektedir.”⁴

² Mary Anderson., **Renklerle Tedavi.**, çev: Aron Küçükmetalton., s.69.

³ Ümit Yılmaz., **Renk Psikolojisi**, s.11.

⁴ Mary Anderson., a.g.e., s.13.

Eski Mısırlıların bıraktıkları eserlerde rengin mimarideki etkisini görmekteyiz. Mısırlılar mimaride sarı, kırmızı, mavi üçlüsü ile en fazla dört, beş renk kullanmışlardır. “Yunanlılar da renk armonilerini Mısırlıların kullandığı sarı, kırmızı, mavi üçlüsünden çıkarmışlardır ve bu renklere mermerin beyazlığını, sarı ve beyaz yaldızı da katarak tesirlerini arttırmışlardır.”⁵ Mezopotamya’da ise eski Babil harabelerinin elde kalan parçalarında altın renkli sarının hakim olduğu ve yanında turkuaz kullanıldığını görürüz.

Birbirleri ile ilk kez karşılaşan insanları etkileyen giysiler ve renkleri de toplumlar arası farklılıklar yaşamıştır. Günümüzde birçok toplum mutluluk (gelinlik) rengini beyaz, matem rengini siyah olarak seçerken; Çin’de bunun tam tersi görülmektedir.

Toplumlar rengi içlerinde öyle derin yaşamaktadırlar ki halılarında, kilimlerinde, çoraplarında, kumaşlarında, tablolarında her zaman kendilerine has ve hatta belli semboller taşıyan renkler kullanmışlardır. Örneğin kırmızı renk her ne kadar dinamik ve tahrik edici bir renk olsa da; bazı milletlerde yurtseverlik duygularını kamçılayan renk olarak kabul edilir.

“Bugüne kadar çini pişirenlerin, kilim dokuyanların, halı örenlerin, çeşitli oymalar, kakmalar yapanların, gergef işleyenlerin adı ressama, sanatçıya, dahiye çıkmamıştır. Renge layık olduğu değeri veren ressamdan çok bunlar olmuştur.”⁶ İşte halkın dili, bu kilimlerde, çoraplarda, halılarda, çinilerde, yazmalarda saklıdır. Halı dokuyanlar, kumaş dokuyanlar sayamayacağımız kadar çok renk ismi verirler bizlere. “Köy Enstitülerinde halı usta öğreticisi olarak görevlendirilen yaşlı bir köylü bayanın 400 kadar renk çeşidini Türkçe adlarıyla sayabildiği saptanmıştır.”⁷ Yöreye göre gök mavisi gibi değişen adlarla bir sürü mavi, sarı, kırmızı bilirler. Günümüz teknolojisinde bizlerde bilgisayarlar sayesinde binlerce renk bulabiliyoruz. Ama artık onları isimlendiremiyoruz, numaralandırarak buluyoruz.

Adını Türk toplumundan alan Türk mavisi yani turkuaz (türkuaz) gibi adını başka toplumlardan alan bir renge daha rastlamadım. Ayrıca bir çok renk anlam açısından olumsuzluklarla yüklü olmasına rağmen kişiler tarafından kullanılmakta ve tercih edilmektedir.

“Kara talih, dünyayı toz pembe görmek, kara gün, herşeyi kırmızı görmek, sararıp solmak, cennet gibi yemyeşil, kapkara zindan gibi, pırl pırl renkli” (*Mustafa Aslier. Lisans üstü Dersleri Tartışmaları*) gibi günlük dilde kullandığımız sözcükler, renklere renk dışında anlamlar yüklemiştir. “Kızlar kadınlar hayallerini, özlemlerini, renklerle çoraplara, kilimlere, çevrelere işlemişler. Renkleri sembol gibi kullanıp bazı durumları daha kıvrak ve daha sanatlı anlatmışlardır.” (*Mustafa Aslier. Lisans üstü Dersleri Tartışmaları*)

⁵ Ercüment Kalmık., a.g.e., s.44.

⁶ Bedri Rahmi Eyüboğlu., *Resme Başlarken.*, s. 429, 430.

⁷ 1950 – İsmail Hakkı Tonguç’tan Mustafa Aslier aktarmıştır.

Sanatçının Renk Algılaması

Sanatçı, sanatını icra ederken bilgilerini, gözlemlerini, deneyimlerini, düşüncelerini, dünya ile ilişkilerini kullanır. Bütün bunları ifade edebilmesi için ona gerekli olan araçlardan biri de renktir. “Renk, sanatçının duygularını evrensel bir dile dönüştüren olgudur. Bunun içinde resim sanatının vazgeçilmez bir unsurudur. Matisse’e göre rengin görevi ressam tarafından duyulan coşturucu dramı seyircilerin duygularına aktarmaktır. Manet’e göre ise renk, bir zevk ve duygu işidir.”⁸

Amaç, renkleri gelişigüzel sıralamak değil renkleri kullanarak duygularını en iyi biçimde ifade etmektir. Duygularını renklerle ifade eden en iyi sanatçılardan biri Van Gogh’tur. “Van Gogh, gözü kamaştıran renkleri güneş etkilerini verebilmek için kullanıyordu.”⁹ Kırmızı için Van Gogh ‘Gece Kahvesi’ adlı eserinde şöyle yazmıştır; “Bir kahvenin duvarlarını öyle bir kırmızı ve öyle bir yeşile boyamak gerekir ki, insan burada rahatça katil olabilsin.” Matisse ise “bana bir hastanenin duvarlarını boyatsalar, hastaların bütün dertlerini gideremem ama iyileşme dönemini bir parça kısaltmayı garanti ederim.”¹⁰ demiştir. Sanatçılar bu sözleriyle renklerin insanlar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisini dile getirmişlerdir.

Van Gogh resimlerinde renkleri parlak ve kuvvetli kontrastlıklarla kullanmıştır. “Işığı arayan bir heyecan gerilimi, derinden derine hissedilir. Çok subjektif olmasına rağmen, sezgisi ile renk dilini keşfedebilmiş bir sanatçıdır.”¹¹

Bazı sanat tarihçileri tarafından soyut resmin kurucusu kabul edilen Vasily Vasilevie Kandinsky ‘Sanatta Tinsellik Üstüne’ adlı kitabında renklerin anlamlarını yazmıştır. “Yeşili ruhun sığındığı renk, kırmızıyı arzuların cenkleştiği alan, maviyi sessizliğin dünyası ve/ya da bir orgun tanrısal sesi olarak tanımlamış, sarıyı ise bir trompetin dünyayla ilgili saldırgan sesine benzetmiştir.”¹²

Sanatçılar algı yanılmalarından da faydalanırlar. Derinlik hissinin vermek, hacımsal resimler yapmak için renklerin insan üzerindeki algı yanılgıları kullanılmaktadır. Renk zıtlıkları ve uyumları gibi.

Günümüzde sanatçılar bilgisayar teknolojisini de kullanarak resimler yapmakta ve buna bağlı olarak sonsuz renk alternatiflerini resimlerinde oluşturmaktadırlar. Hatta üç boyutlu-sanal görüntülerle sanatlarını icra etmektedirler. Ama renk şimdi daha çok alternatifleri olan ve vazgeçilmezliğini koruyan bir elemandır.

⁸ Ümit Yılmaz., a.g.e., s.13.

⁹ Bedri Rahmi Eyüboğlu., a.g.e., s.486.

¹⁰ Bedri Rahmi Eyüboğlu., a.g.e., s.424.

¹¹ Nuri Temizsoylu., **Renk Hakkında**, s.52.

¹² Önder Şenyapılı., **Gözle Algılanan Sanatlarda Renk (3). Hem Somut, Hem Soyut bir Araç..**s.30.

Diğer Alanlarda Renk

Renk aslında insan yaşamının her yerinde ve her zaman vardır. Dünyaya renklerle doludur. Sadece evren gri ve siyahlara sahiptir. İnsanlar bu dünyaya üzerinde yaşamaktadırlar ve bu dünyadaki renkler onları etkilemektedir. Bunların arasında ise en çok yaşadıkları ortam ve mekanlar yer alır.

Mekan içlerinde “bir odadaki yapı bünyesi ile ilgili düşey ve yatay çizgilerin renklerle daha belirgin hale getirilmesi hacim görünüşüne etki yapar.”¹³ “Niçin evlerimizin duvarları beyazdır?” diye sormuş Sayın Bedri Rahmi Eyüboğlu. Beyazdır ya da açık renge boyanmıştır. Çünkü açık renk mekanı daha geniş gösterir, insana ferahlık hissi verir. Göz açık rengi daha uzaktaymış gibi görür. Günümüz dekoratörleri açık renk ile birlikte koyu renkleri de tercih ediyorlar. Bordolar, sarılar, yeşiller oda duvarlarında yer alıyor. Hatta bir odanın bir duvarı daha yakın görünmesi için koyu tonda bir renge, diğer duvarı ise daha uzak görünmesi için açık bir renge boyuyorlar.

Yaşamınızda renklerin diğer etkileri ise tüketim alanındadır. Tüketim mamullerinin renkleri insanları etkiler ve o malı tercih nedeni olabilir.

Reklam sektöründe renk bir ürünün satışını etkiler. Ambalaj açısından düşünürsek, rengi iyi seçilmiş bir ambalaj, kişilerin dikkatini rahatlıkla çeker, ürünün içeriği hakkında bilgi verir. Örneğin, sarı zehiri sembolize ettiği için böcek ilaçlarının ambalajlarında genellikle sarı renk tercih edilir. Ya da mavi ve yeşil ferahlıktır, temizliktir. Böylece çamaşır deterjanı kutularında sıkça mavi ve yeşil renklere rastlarız. Ayrıca renk “ambalajın kendini dükkanda tanıtmasını sağlar, ambalajı bellekte tutturur, yazıların okunuşuna yardımcıdır, optik efektler yapar, olumlu izlenimler doğurmada etkindir. Duygusal istek doğurur, kullanışa uygunluk ve kullanma yerinde beğenilme sağlar, güven duygusu uyandırır, inandırır.” (Mustafa Aslier. *Lisans üstü Dersleri Tartışmaları*)

Kısaca renkler var olmasaydı insan yaşamı bu kadar canlı ve hareketli olmazdı. Bu nedenden dolayı renklerle yaşadığımıza sevinmeliyiz.

KAYNAKLAR

1. ANDERSON, Mary., **Renklerle Tedavi.**, çev: Aron Küçükatalon., Ruh ve Madde Yay., İstanbul., 1991.
2. ASLIER, Mustafa., **Ders Notları.**
3. EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi., **Resme Başlarken.**, Bilgi Yay., Ankara., 1986.
4. GÜNGÖR, i.Hulusi., **Temel Tasar.**, Afa Maba., 2. Baskı., İstanbul., 1983.

¹³ Hulusi Güngör., **Temel Tasar.**, s.36.

5. KALMIK, Ercüment., **Renklerin Armoni Sistemleri.**, Cumhuriyet Matbaası., İstanbul., 1950.
6. ŞENYAPILI, Önder., **Gözle Algılanan Sanatlarda Renk (3). Hem Somut, Hem Soyut bir Araç.**, Makale., Antik Dekor Dergisi., İstanbul., 1995.
7. TEMİZSOYLU, Nuri., **Renk ve Resimde Kullanımı.**, İstanbul., 1987.
8. YILMAZ, Ümit., **Renk Psikolojisi.**, Yüksek Lisans Tezi., Anadolu Ün., Sosyal Bilimler Enstitüsü., Eskişehir., 1991.